

Transnasjonale aspekter, import og tilpasning: De første barnebladene i Danmark-Norge

1. Hovedmål og sammendrag av prosjektet

Mens de første barnebladene ble importert til Danmark-Norge fra Europa på midten av 1700-tallet, regnes *Avis for Børn* (1779–1782) som det første danske barnebladet etter forløperen *Ungdommens Ven* (1770). Det første norskproduserte barnebladet kom drøyt seksti år senere med *Billed-Magazin for Børn* (1838–1839) og ble etterfulgt av det populære *Børnevennen* (1843–1852). I likhet med den øvrige danske og norske barnelitteraturen trekker disse utgivelsene veksler på sine europeiske forløpere, og det på svært direkte måter: Den tidlige barnebladlitteraturen i Danmark-Norge er kjennetegnet av en utstrakt import av utenlandsk innhold som oversettes, bearbeides og/eller tilpasses nye lesere og kontekster.

Prosjektets interesseområde er de første barnebladene som ble tilgjengelige for danske og norske barn, det vil si utenlandske barneblader som ble utgitt i original og/eller oversatt form, men særlig dansk- og norskproduserte barneblader. Prosjektets hovedmål er å undersøke transnasjonale aspekter ved de første egenproduserte barnebladene i Danmark-Norge, med fokus på bruken og tilpasningen av importert innhold (oversatte tekster, illustrasjoner, etc.). Studien vil innreflektere bokhistoriske perspektiver ved å kartlegge nasjonale og internasjonale aktører og prosesser som var sentrale i oversettelses- og tilpasningsarbeidet av slikt importert innhold.

Prosjektets foreløpige primærmateriale består av *Ungdommens Ven* (1770, København), *Avis for Børn* (1779–1782, København: Avise-Contoiret), *Billed-Magazin for Børn* (1838–1839, Christiania: Guldberg & Dzwonkowski) og *Børnevennen* (1843–1852, Christiania: Niels A. Biørn). I tillegg vil prosjektet innlemme de første utenlandske barnebladene som ble gjort tilgjengelig for danske og norske barn i original og/eller oversatt form, og da særlig Madame de Beaumonts *Magazin des Enfants* [*sic*] (1757) som ble oversatt til dansk av Johan Christian Schønheider (*Magazin for Børn*, 1763–64). Dermed kan tidsrammen avgrenses til perioden mellom ca. 1757 og 1852, men prosjektet vil trekke forbindelseslinjer bakover og fremover i tid og på tvers av sjangre for å undersøke hvordan barnebladene utgjør en del av en større, europeisk sammenheng og hvordan det importerte innholdet resirkuleres og tilpasses ulike sammenhenger. Prosjektet knytter an til A. M. B. Bjørkøys arbeid om norsk barnelitteratur 1790–1900 (WP1) og til A.B. Rønnings arbeid om nyttårsgaver (WP2).

Prosjektet kan deles inn i tre foreløpige fokuspunkter som på ulike måter knytter an til transnasjonale aspekter ved og importert innhold i barnebladene. Disse tre fokuspunktene griper inn i og vil belyse hverandre, og er konkrete utgangspunkt for publiserbare enkeltstudier. Det er hensiktsmessig at prosjektet resulterer i publikasjoner også på engelsk. Slik Darnton (1983: 21) påpeker er bokhistorie nødvendigvis internasjonal og prosjektet bør bidra til å styrke det transnasjonale perspektivet i bokhistoriestudier ved å formidle funn til forskere utenfor Danmark og Norge.

Fokuspunkt 1 vil undersøke tekst og bilde i de første dansk- og norskproduserte barnebladene. Flesteparten av disse barnebladene var illustrerte. På grunn av tidspress og kostnader var illustrasjonene ofte importerte og sjeldent tilpasset tekstene de skulle illustrere. I slike tilfeller ble det gjerne skrevet nye tekster til illustrasjonene (Økland 1981: 89), som dermed bidro til å forme det egenproduserte innholdet. Fokuspunktet vil kartlegge de transnasjonale aktørene og prosessene som var avgjørende i importen av illustrasjoner, og analysere hvordan de påvirker det tekstlige innholdet i barnebladene.

Fokuspunkt 2 vil undersøke transnasjonale forbindelser i danske og norske barneblader med utgangspunkt i de Beaumonts *Magazin des Enfants*. Ved å kartlegge de bokhistoriske aspektene rundt videreføringen og tilpasningen av de Beaumonts tekster i den danske og norske barnelitteraturen generelt og i barnebladene spesielt vil fokuspunktet granske hvordan europeiske innflytelser gikk på tvers av landegrenser og på tvers av sjangre.

Fokuspunkt 3 vil undersøke det eksotisk fremmede i de første norskproduserte barnebladene. Til tross for en dreining mot det nasjonale inneholder disse barnebladene en rekke oversatt stoff og flere fortellinger og informasjonstekster om fjerne steder, eksotiske dyr og folkegrupper. Fokuspunktet vil se på hvordan forestillinger om det eksotisk fremmede kommer til uttrykk i de første norske barnebladene og hvilken rolle disse forestillingene har i orienteringen mot det nasjonale og hjemlige.

En annen viktig del av prosjektet vil være den nettbaserte, relasjonelle databasen som vil opprettes via IT-tjenesten ved HF. Databasen, med arbeidstittlen «ChildMag: Childrens' Magazines in Early Modern Denmark and Norway», vil gi en bibliografisk oversikt (Staxrud 1974) over de første barnebladene som ble lest og publisert i Danmark-Norge, identifisere sentrale aktører i utgivelsesarbeidet (redaktører, utgivere, illustratører, oversettere) samt innholdet i hver enkelt utgivelse (sjangre, originale tekster, oversatte tekster, illustrasjoner). Hensikten er å kartlegge hvordan de importerte tekstene og bildene i disse barnebladene «reiser» på tvers av landegrenser og sjangre, hvilke aktører som er virksomme i disse

prosessene og hvordan innholdet tilpasses nye kontekster. Arbeidet med databasen vil foregå fortløpende gjennom prosjektperioden og dataene vil brukes aktivt i forskning og formidling.

2. Bakgrunn for prosjektet

Slik blant andre Bache-Wiig (2011: 48) påpeker hadde den tidlige dansk-norske barnebladlitteraturen et nært slektskap til samtidige europeiske utgivelser for barn. Slik er den representativ for den felleskulturen som preget offentligheten på 1700- og utover 1800-tallet, til tross for en økende bevissthet om det nasjonale (Tjønneland 2014: 21). Tekster, illustrasjoner og forestillinger i barnebladene forflyttet seg på tvers av landegrensener, men også på tvers av sjangre, noe de Beaumonts «guvernantelitteratur» er et godt eksempel på: Vi finner påvirkningen fra *Magazin des Enfants* i barnebladene, i *Nytaarsgave for gode og flittige Børn* fra 1843 (Hagemann 1965: 115) og i Hanna Winsnes' *Aftenerne paa Egelund* fra 1852 (Risa 1981: 145). De Beaumont illustrerer at den dansk-norske barnelitteraturen generelt og barnebladene spesielt må sees i europeisk sammenheng. Utgivelsene – også de første norskproduserte der man tydeligere ser en dreining mot det nasjonale – er transnasjonale gjennom sin import og tilpasning av tankegods, tekster og visuelt materiale utenifra.

Sjangeren er dessuten viktig for å få innblikk i nye lesevilkår for danske og norske barn. Barnebladene innebar et potensial for en demokratisering av lesningen: Det at barnebladene var rimeligere enn bøker gjorde dem mer tilgjengelig for flere, og abonnentlister gir et viktig innblikk i hvem som leste disse utgivelsene. Barnebladene legger også opp til større interaksjon mellom forleggere og lesere enn det vi finner i bøkene gjennom for eksempel notiser og leserbrev (Bache-Wig 2011).

Selv om flere barnelitteraturhistorier gir en oversikt over barnebladsjangeren (Hagemann 1965, Weinreich 2006, Økland 1981), finnes det relativt lite forskning på de første utenlandske og egenproduserte barnebladene som ble tilgjengelig for danske og norske barn. Det har riktignok vært en voksende akademisk interesse for barnebladene de siste ti årene, særlig representert av Bache-Wiig (2011; 2012; 2014) og Christensen (2007; 2009; 2011; 2012) som begge argumenterer mot oppfatningen av 1700-tallets barnelitteratur som et materiale av historisk og pedagogisk, men liten litterær interesse – et aspekt som delvis kan forklare den fraværende forskningen på de første barnebladene. En annen årsak kan være det mangfoldet som preger barnebladenes tilblivelsesprosesser og innhold: Slik Økland (1981: 87) påpeker gir det mer mening å «snakke om flere *litteraturar* i barnebladet enn om barnebladet som *ein* litteratur». Det er imidlertid nettopp dette mangfoldet som gjør

barnebladene så interessante for en bokhistorisk undersøkelse av transnasjonale og transmediale aspekter ved den tidlige dansk-norske barnelitteraturen.

3. Teoretisk ramme og metode

Prosjektets bokhistoriske tilnærming vil vektlegge de sosiale, historiske og kulturelle faktorene rundt barnebladene, både gjennom lesning av primærtekstene og arkivarbeid. Teksteksterne forhold er spesielt interessante ettersom barnebladene involverte en rekke nasjonale og utenlandske aktører. I tillegg vil prosjektet vektlegge de materielle aspektene ved barnebladene, slik som typografi, layout og peritekster (Genette 1987; Marotti 1995; Smith og Wilson 2011). Illustrasjonene vil bli analysert med utgangspunkt i Mitchells (1994) teoretiske figur «imagetext» om hvordan bilder skaper mening i samspill og/eller i friksjon med teksten og konteksten de opptrer i. Prosjektets fokus på tilpasningen av importert innhold i de danske og norske barnebladene fordrer komparative lesninger av primærtekstene og av originaltekstene. Her vil Weinreichs (1994) arbeid med tilpasning (adaptasjon, didaktisering, purifikasjon) av barnelitteratur være relevant og knyttes an til hvordan det importerte innholdet også tilpasses nye språklige, historiske og kulturelle kontekster.

Prosjektet vil dessuten knyttes opp til metodeutvikling innen digital humaniora gjennom den nevnte databasen. Databasen muliggjør en fjernlesning (Moretti 2013) og visualisering av materialet, og vil være et verktøy for å kartlegge barnebladene på en større skala enn det tekstanalytisk nærlesning alene vil kunne gjøre. Fjernlesningen vil dermed kunne gi innsikt i de overgripende transnasjonale og transmediale linjene som preger den første barnebladlitteraturen i Danmark-Norge.

4. Fremdriftsplan for 3-årig tilsetningsperiode*

<i>Tidspunkt</i>	<i>Hovedaktiviteter</i>	<i>Praktisk</i>
<i>1. halvår</i>	Få tilgang til og lese alt primærmateriale (oversatte, danske og norske barneblader) og relevant sekundærmateriale (europeiske barneblader, annen barnelitteratur og forskningslitteratur, teori).	Arkivarbeid ved NB og Aarhus Universitetsbibliotek. SQL-kurs ved UiO. Opprette «ChildMag», legge inn bibliografisk informasjon i databasen (gjelder hele prosjektperioden).
<i>2. halvår</i>	Fortsette arbeidet med primær- og sekundærmaterialet. Utarbeide fokuspunktene som forslag til enkeltstudier.	Fortsette arkivarbeidet. Vurdere relevante publiseringskanaler og formidlingsaktiviteter.
<i>3. halvår</i>	Utarbeide fokuspunkt 1 til publisert tekst.	«ChildMag» som visualiseringsverktøy.

4. halvår	Utarbeide fokuspunkt 2 til publisert tekst.	Sende bidrag til vurdering for publisering.
5. halvår	Utarbeide fokuspunkt 3 til publisert tekst.	Sende bidrag til vurdering for publisering.
6. halvår	Følge opp og ferdigstille arbeidet med de tre fokuspunktene.	Sende bidrag til vurdering for publisering. Oppfølging, publisering. «ChildMag» som formidlingsaktivitet.

* 10 % undervisnings- og administrasjonsandel samt deltagelse på aktiviteter tilknyttet prosjektet er iberegnet, men ikke spesifisert i fremdriftsplanen.

Litteratur

- Bache-Wiig, Harald. 2011. «'Med Flid opdigtet'? Om bruken av fabler i *Avis for Børn* (Kbh. 1779–1782).» *Nordic Journal of ChildLit Aesthetics* 2, s. 47–59.
- . 2012. «*Avis for Børn*. Et barneblad som tok opp kampen mot slaveriet?» i Maria Lassén-Seger og Mia Österlund (red.), *Till en evakuerad igelkott. Festskrift till Maria Nikolajeva*. Göteborg: Makadam, s. 149–159.
- . 2014. «*Avis for børn* (1779–1782): Lesestykker om 'Ungdommens Tilbøielighed til Dyden eller Lasten' – et monotont repertoar?» i Eivind Tjønneland (red.), *Kritikk før 1814. 1700-tallets politiske og litterære offentlighet*. Oslo: Dreyer, s. 451–464.
- Christensen, Nina. 2007. «Værdig tidsforbrud og ædel nytte: definitioner på børnelitteratur og barndom i forhold til 1700-tallets børnelitteratur» i *Nedslag i børnelitteraturforskningen* 8. Center for børnelitteratur: Roskilde Universitetsforlag, s. 129–151.
- . 2009. «Lust for reading and thirst for knowledge: fictive letters in a Danish children's magazine of 1770.» *The Lion and the Unicorn* 33: 2, s. 289–301.
- . 2011. «Vilje Til Viden: revurdering af synet på børnelitteratur i 1700-tallet i lyset af pigeportrætter i Ugeskriftet *Ungdommens Ven* (1770)» i *Litteraturens Underland: Festskrift Til Boel Westin*. Göteborg, s. 108–20.
- . 2012. *Videbegær: Oplysning, børnelitteratur, dannelse*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Darnton, Robert. 1983. «What Is the History of Books?» i Kenneth E. Carpenter (red.), *Books and Society in History. Papers of the Association of College and Research Libraries Rare Books and Manuscripts Preconference*. Boston/New York/London: R. R. Bowker, s. 3–26.
- Genette, Gérard. 1987. *Seuils*. Paris: Seuil.
- Hagemann, Sonja. 1965. *Barnelitteratur i Norge inntil 1850*. Oslo: Aschehoug.
- Marotti, Arthur. 1995. *Manuscript, Print, and the English Renaissance*. New York: Cornell University Press.
- McKenzie, D. F. 1999. *Bibliography and the Sociology of Texts*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Moretti, Franco. 2013. *Distant Reading*. London: Verso.
- Risa, Gunvor. 1981. «Eldre barnelitteratur» i Tordis Ørjasæter et al. (red.), *Den norske barnelitteraturen gjennom 200 år*. Oslo: Cappelen, s. 135–211.
- Smith, Helen og Louise Wilson (red.). 2011. *Renaissance Paratexts*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Staxrud, Berit. 1974. *Norske barneblad inntil 1870. En annotert bibliografi*. Oslo: Hovedoppgave ved Statens bibliotekskole.
- Tjønneland, Eivind. 2014. «Innledning» i *Kritikk før 1814. 1700-tallets politiske og litterære offentlighet*. Oslo: Dreyer, s. 9–24.
- Weinreich, Torben. 1994. *Skrått nedad, på vej mot en barnelitterær poetik*. København: Høst & Søn.
- . 2006. *Historien om børnelitteratur: Dansk børnelitteratur gennem 400 år*. København: Branner og Korch.
- Økland, Einar. 1981. «Norske barneblad» i Tordis Ørjasæter et al. (red.), *Den norske barnelitteraturen gjennom 200 år*. Oslo: Cappelen, s. 86–134.